

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора географічних наук, професора, завідувача кафедри географії та методики її навчання, Тернопільського національного університету імені Володимира Гнатюка **Заставецької Лесі Богданівни**

на дисертаційну роботу Кондуряна Владислава Ярославовича **«Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах»** подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 «Географія» з галузі знань 10 – Природничі науки

Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій.

Актуальність теми дослідження зумовлена глибокими соціально-політичними та геопросторовими трансформаціями, що розпочалися в Україні у 2014 році. Реформування адміністративно-територіального устрою та процеси децентралізації привели до кардинального перерозподілу поселенської мережі між новими районами та територіальними громадами. Це спричинило певну деформацію локальних систем розселення та виявило диспропорції у соціальній сфері. Як наслідок, суттєво змінилася конфігурація адміністративних меж, трансформувалися просторові взаємозв'язки між населеними пунктами, а також відбулася переформатування мережі об'єктів соціальної інфраструктури на тлі різного рівня фінансової спроможності громад.

Критичним чинником, що визначає нагальність даного дослідження, є повномасштабна військова агресія РФ проти України. Ескалація воєнних дій призвела до безпрецедентного за масштабами внутрішнього переміщення населення, масової релокації виробничих потужностей та формування принципово нових транспортно-логістичних коридорів. Ці процеси кардинально змінили демографічний та соціально-економічний ландшафт західних регіонів України, зокрема Карпатських областей, які прийняли на

себе значне міграційне та інфраструктурне навантаження, виступаючи надійним тиловим та євроінтеграційним хабом.

Наукова та практична значущість роботи підсилюється тим, що, окрім загальнодержавних чинників, у дисертації детально досліджено специфічні внутрішні передумови розвитку Карпатського регіону. Зокрема, крізь призму комплексного підходу проаналізовано історико-географічні особливості, динаміку демографічних процесів, просторову диференціацію освітньої та медичної сфер, а також географію туристично-рекреаційного потенціалу. Таке всебічне вивчення трансформаційних процесів дозволило не лише об'єктивно оцінити поточний стан і деформації обласних систем розселення, а й визначити вектор їхнього сталого розвитку в умовах повоєнного відновлення та розбудови територіальних громад.

Дисертаційна робота логічно вписується в актуальні стратегічні пріоритети регіонального розвитку, зокрема відповідає завданням, окресленим у Стратегії розвитку Чернівецької області на 2021–2027 роки та супровідному Плані заходів щодо її реалізації. Результати дослідження мають також практичне застосування через впровадження в освітній процес у ЧНУ імені Юрія Федьковича та Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника.

Також, тематика дисертації узгоджується з напрямками наукових досліджень, що реалізуються на кафедрі географії України та регіоналістики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Зокрема, дисертація стала логічним продовженням досліджень, проведених у рамках теми «Просторове планування і трансформаційні процеси регіонального розвитку Карпато-Подільських областей України» (2021–2025pp, №0121U100332).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки та рекомендації, які сформульовані у дисертаційній роботі, ґрунтуються на системному аналізі інформаційних джерел, серед яких – офіційні статистичні дані, матеріали стратегій і програм соціально-економічного розвитку Карпатських областей, офіційні дані територіальних громад, а також авторські картографічні моделі. Для забезпечення достовірності результатів застосовано сучасні методи просторового аналізу, картографування, суспільно-географічного моделювання та порівняльно-географічного підходу.

Достовірність наукових положень, отриманих під час дисертаційного досліджень, підтверджується узгодженістю отриманих результатів із емпіричними спостереженнями особливостей формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України у сучасних умовах, а також їх відповідністю загальнонаціональним тенденціям соціально-економічного розвитку, демографічних змін та регіональної політики. Окремі елементи наукових висновків проходили апробацію на 7 наукових конференціях національного та міжнародного рівнів, були відображені у трьох публікаціях у фахових виданнях України категорії Б, що також засвідчує їх наукову обґрунтованість і практичну значимість.

Таким чином, положення дисертаційної роботи є обґрунтованими як з методологічної, так і з практичної точки зору, відповідають меті дослідження і спираються на отримані та науково-обґрунтовані результати

Наукова новизна результатів дослідження. Дисертаційна робота містить суттєві елементи наукової новизни, які мають як теоретичне, так і прикладне значення для розвитку суспільної географії. Наукова новизна одержаних результатів, полягає в тому, що вперше було розкрито особливості впливу чинників та факторів на формування сучасної поселенської мережі та систем розселення Карпатських областей України на рівні новостворених адміністративних районів; також проведено

типізацію поселень регіону за топографічними, планувальними та ретроспективними особливостями загалом та в перерахунку нових адміністративних районів; автором виявлено диспропорції розселення всього, міського та сільського населення на рівні громад, районів та областей; Кондуряном В. Я. досліджено відмінності у перебігу урбанізаційних процесів, із урахуванням змін до підходу визначення статусу міських поселень; проведено типізацію демогеографічних процесів регіону на рівні нових адміністративних районів та вказано на основні тенденції у трансформаціях систем розселення обласного рівня; вагомим доробком є розроблена добірка картографічного матеріалу та відповідних баз даних для вивчення та відображення демографічних особливостей території в умовах змін АТУ та трансформацій систем розселення.

Варто зауважити, що у роботі знайшли своє удосконалення науково-поняттєвий апарат вивчення розселення та систем розселення, в контексті суспільно-географічних досліджень; методика суспільно-географічного вивчення формування та функціонування систем розселення на макро-, регіональному та локальному рівнях та підходи до досліджень впливу чинників та факторів розвитку розселення населення та систем розселення. Також отримали подальший розвиток суспільно-географічні підходи до вивчення систем розселення регіонального рівня та особливості поєднання груп методів дослідження задля отримання конкретного результату в умовах обмеження наявної статистичної інформації.

Стиль викладання дисертації, відповідність її тексту встановленим вимогам. За змістом, оформленням та структурою, стилем викладення матеріалу та значимістю отриманих висновків дисертаційне дослідження відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 106 - Географія. Структура дисертації є продуманою та відповідає поставленим меті й завданням. Зміст дослідження відзначається логічною послідовністю

та повнотою розкриття теми – від обґрунтування теоретико-методологічних засад до аналізу особливостей формування та розвитку систем розселення та прикладних аспектів подальшого управління регіональним розвитком.

Висновки, рекомендації та пропозиції, що характеризують наукову новизну кваліфікаційного дослідження, одержані автором особисто. При використанні праць інших вчених для аргументації актуальних положень дослідження вказано посилання на відповідні праці.

Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання. Результати проведеного дослідження особливостей формування та функціонування систем розселення Карпатських областей України в умовах реформи АТУ та децентралізації мають як теоретичне так і прикладне значення. З теоретико-методологічного бачення використана методика може бути використана при аналогічних дослідженнях інших регіонів, а висновки - стануть основою для подальших вишукувань на різних рівнях.

Прикладне значення отриманих результатів підкреслюється наявними підтверджуючими документами, щодо їх використання при розробці Стратегії розвитку Чернівецької області до 2027 року та врахуванні при реалізації заходів з її виконання (довідка №01-12/22-324 від 16.03.2026 р.). А також використання в наукових звітах кафедри географії України та регіоналістики та під час освітнього процесу у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича і Карпатському національному університеті імені Василя Стефаника (відповідно довідки №16/19-866-26 від 25.02.2026 р., №16/19-869-26 від 25.02.2026 р., №2026-01-26/25/495 від 4.03.2026 р.)

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Зміст дисертаційної роботи цілком узгоджується з визначеною метою та сформульованими завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів,

кожен з яких виконує окрему функцію у розкритті теми, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі Кондурян В.Я. досить детально описує теоретико-методичні аспекти суспільно-географічного дослідження систем розселення. Запропоновано нову модель узгодження меж систем розселення з реформованими рівнями адміністративно-територіального устрою (АТУ): від загальнодержавного до локального (який об'єднує міжрайонні, районні, кущові та місцеві системи). Обґрунтовано авторське визначення «трансформації систем розселення» через динаміку форм їхньої організації, чисельності жителів, кількості поселень, зміну функціональних зв'язків та чинник транспортної доступності.

У другому розділі розглядаються чинники формування систем розселення досліджуваного регіону, а саме історико-географічні, природні, демографічні, соціально-економічні та інші. Доведено, що історичні та природно-ресурсні чинники поступилися провідною роллю соціально-інфраструктурній, економічній та транспортній складовим. Виділено ключові типи демогеографічного процесу в регіоні. Зроблено висновок, що сучасний розвиток поселень відбуватиметься переважно вздовж головних транспортних артерій, зокрема в зонах демографічного впливу обласних центрів.

Третій розділ висвітлює сучасні трансформаційні процеси в системах розселення. Встановлено, що новий АТУ гармонійно враховує ландшафтну специфіку регіону (рівнинну, передгірську та гірську смуги). Попри порівняно низький рівень урбанізації Карпатських областей, доведено визначальну роль міст як ядер розселення та центрів субурбанізації. Порівняльний аналіз структури мережі до і після реформи дозволив змодельовати перспективну структуру систем розселення регіону.

У останньому, четвертому розділі, визначено роль систем розселення в інструментах регіонального менеджменту. Здійснено типізацію

адміністративних одиниць за потенціалом демографічного розвитку (виділено 4 типи) та сформульовано управлінські цілі для кожної групи. Окреслено, що оптимізація розселення має базуватися на Планах просторового розвитку громад і регіонів відповідно до цілей сталого розвитку.

Кожен розділ дисертаційної роботи логічно завершено узагальнюючими висновками, що дозволяє простежити послідовність дослідження та забезпечує цілісність викладення матеріалу. При наукових дослідженнях вдало поєднано методи кількісного аналізу, картографування та візуалізації даних, що підкреслює переконливість і наочність наукових результатів.

Список використаних джерел є репрезентативним і охоплює широкий спектр літератури – від класичних фундаментальних праць до сучасних публікацій українських та зарубіжних вчених.

У цілому, зміст дисертації засвідчує високий рівень наукової підготовки здобувача, володіння сучасними підходами суспільно-географічного аналізу та здатність до комплексного осмислення просторових трансформацій на регіональному рівні. Дисертаційна робота є самостійною та завершеною науковою працею здобувача ступеня доктора філософії Владислава Кондуряна.

Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження та наукових положень в опублікованих працях. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць, що відповідає вимогам МОН України. За темою дослідження опубліковано 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії «Б», одна як така, що додатково висвітлює результати дослідження та 7 тез доповідей на міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях.

Результати висвітлені у згаданих наукових працях у повній мірі відображають висновки та положення винесені на захист. У публікаціях

опублікованих у співавторстві, розмежовано особистий внесок дисертанта, та співавторів. У дисертаційному дослідженні використано результати які належать здобувачу. Кількість, обсяг і зміст наукових публікацій відповідають вимогам пункту 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінет Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022р., №502 від 19.05.2023р., № 507 від 03.05.2024р.) і дають право допуску до публічного захисту дисертації.

Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

Дисертаційна робота є самостійним та вагомим науковим дослідженням та справляє позитивне враження. Водночас, певні питання є дискусійними або потребують уточнення.

1. У п. 4.1 дисертаційного дослідження автор характеризує демографічну ситуацію в регіоні дослідження напередодні повномасштабного вторгнення та дає загальні рекомендації щодо формування та провадження демографічної політики у регіоні та окремих його територіях. Варто уточнити, які конкретні заходи чи напрями управлінської діяльності пропонує автор для покращення демографічної ситуації у регіоні?
2. У тексті дисертаційного дослідження автор неодноразово наголошує на проблемі зменшення людності сільських поселень через демографічну кризу у сучасний період, проте дана проблема актуальна для багатьох сільських поселень європейських країн. Чи вивчався автором зарубіжний досвід відродження демографічно занепадаючих сільських поселень і які рекомендації в контексті цього були б актуальними для України?

3. Не зовсім зрозуміло, за який рік у дисертаційному дослідженні подаються показники густоти населення? Адже у одній частині роботи автор стверджує, що використовував дані до 2022 року, оскільки демографічні показники на час війни є закритими, а у інших частинах – подає дані за 2025 рік?
4. На рис. 2.5 автор обмежився лише даними до 2021 року. Бажано було б відобразити на цьому рисунку наступні роки та зміни, які відбулись у кількості населених пунктів у цей період.
5. В різних частинах дисертації автор звертає увагу на те, що значні міграційні процеси, які відбуваються в Україні та пов'язані із воєнними діями, в тому числі й переміщення населення у західні області України, які досліджував автор, впливають, у великій мірі, на людність поселень. Можливо, доречно було б ці зміни в поселенській мережі та людності поселень відобразити у вигляді окремого параграфу.

Висловлені зауваження мають рекомендаційний або дискусійний характер та не применшують позитивного значення і достовірності представлених результатів досліджень.

Загальний висновок. Аналіз змісту, структури та результатів дисертаційної роботи Кондуряна Владислава Ярославовича «Особливості формування систем розселення Карпатських областей України в сучасних умовах» поданої на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія (галузь знань 10 – Природничі науки), дає підстави стверджувати, що дослідження є самостійною, завершеною та актуальною науковою працею. Робота вирізняється науковою новизною, містить важливі теоретичні узагальнення та практичні рекомендації, що можуть бути використані у сфері просторового планування, регіонального розвитку та в освітній діяльності.

Зміст дисертаційного дослідження, його структура та обсяг, а також кількість і якість публікацій де висвітлено основні положення дисертації, відповідають встановленим вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінет Міністрів України №44 від 12.01.2022 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України №341 від 21.03.2022р., №502 від 19.05.2023р., № 507 від 03.05.2024р.), а також «Вимогам до оформлення дисертацій» (зі змінами внесеними Наказом Міністерства освіти і науки України №759 від 31.05.2019. Вважаю, що здобувач Кондурян Владислав Ярославович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 106 – Географія, галузі знань 10 – Природничі науки.

Офіційний опонент:

доктор географічних наук, професор,
завідувач кафедри географії та
методики її навчання, Тернопільського
національного університету
імені Володимира Гнатюка
«28» Травня 2026 р.


Леся ЗАСТВАВЕЦЬКА



Заставецької Л.
Керівник кафедри *Л. Заставецької*